

ЗАТВЕРДЖУЮ

ректор Харківського національного педагогічного університету імені

Г. С. Сковороди

доктор педагогічних наук, професор

Ю. Д. Бойчук

21 жовтня 2021 року

ВИТЯГ

із протоколу № 2 засідання фахового семінару про наукову новизну, теоретичне та практичне значення результатів дисертації аспірантки кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Стаценко О. М. на тему «Номінація первинних адаптивних потреб людини «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові» поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія, галуззю знань 03 Гуманітарні науки від «20» жовтня 2021 року.

ПРИСУТНІ: Головуюча на засіданні – доктор філологічних наук, професор, Маленко О. О., доктори філологічних наук, професори: Голобородько К. Ю., Степанченко І. І.; Криворучко С. К., доктори філологічних наук, доценти: Скоробогатова О. О., Піддубна Н. В., Халіман О. В.; Радчук О. В., Осіпова Т. Ф., кандидати філологічних наук, професори: Олексенко-О. А., Тищенко Т. І., кандидати філологічних наук, доценти: Щербакова Н. В., Крапівник Г. О., Лебеденко Ю. М., Павлова І. А., Мельников Р. В.

ПОРЯДОК ДЕННИЙ: Обговорення дисертаційного дослідження Стаценко Олени Миколаївни «Номінація первинних адаптивних потреб людини «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові», поданого до захисту на здобуття наукового ступеня кандидата філологічних наук (доктора філософії) зі спеціальності 035 – Філологія. Дисертація пройшла перевірку на антиплагіат: ID перевірки 1008615731, відсоток плагіату 8.39%.

Дисертаційну роботу виконано як складову частину комплексної програми науково-дослідної роботи кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов. **Тему дисертації** затверджено вченою радою Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (витяг із протоколу № 9 від 22.12.2017 року), уточнено на засіданні вченої ради університету (протокол № 6 від 29 червня 2021 р).

СЛУХАЛИ: наукову доповідь аспірантки кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди Стаценко О. М. за матеріалами дисертаційної роботи «Номінація первинних адаптивних потреб людини «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 035 Філологія, галуззю знань 03 Гуманітарні науки.

ВИСТУПИЛИ:

Поставили запитання: д.ф.н., доц. Осіпова Т. Ф., д.ф.н., проф. Скоробогатова О. О., д.ф.н., проф. Степанченко І. І.; канд.ф.н., Крапівник Г. О.

С позитивною оцінкою дисертаційної роботи виступили:

Науковий керівник – доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри зарубіжної літератури та слов'янських мов Радчук Ольга Вячеславівна.

Рецензенти: доктор філологічних наук, доцент, доцент кафедри української мови Осіпова Т. Ф.; доктор філософських наук, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології Крапівник Г. О.

УХВАЛИЛИ: На підставі експертизи дисертаційної роботи, доповіді здобувачки, поставлених запитань присутніх, відповідей здобувачки, обговорення учасниками засідання основних положень дисертації, виступів наукового керівника та рецензентів прийняти такий висновок щодо дисертаційної роботи Стаценко Олени Миколаївни на тему «Номінація первинних адаптивних потреб людини «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові».

1. Актуальність дослідження зумовлено посиленою увагою сучасних науковців до когнітивного сприйняття дійсності та новітніми антропологічними розвідками в лінгвістиці. Вивчення мовної репрезентації конкретних первинних адаптивних потреб людини вможливорює розкриття особливостей устрою й функціонування етнічної та індивідуальної мовної свідомості, динаміки семантики й прагматики відповідної мови на основі акцентуалізації номінативного процесу, трансформації самого ментального світу членів певного мовного колективу, актуалізації мовної культури, зокрема й носіїв російської мови, ширше – лінгвокультури загалом.

Зазначений аспект є культурно значущим для абсолютно всіх етноспільнот, оскільки характеризується глобальністю й універсальністю, що виявляється в цінності цього явища для існування і окремого індивіда, і суспільства загалом. Це також визначає актуальність дисертаційного дослідження, що спрямоване на комплексний аналіз засобів вербалізації екстрених потреб людини (понять «їжа», «тепло», «безпека») у контексті наївної категоризації світу носіїв російської лінгвокультури.

Зазначені поняття є складними ментальними утвореннями, мають соціокультурну значущість, оскільки належать до найважливіших чинників

життєдіяльності людини. Безумовно, зазначені факти не могли залишитися поза увагою лінгвістів. Проте в російському мовознавстві, незважаючи на низку досліджень, присвячених опису концептів ЇЖА, ТЕПЛО, БЕЗПЕКА (рос. ЕДА, ТЕПЛО, БЕЗОПАСНОСТЬ), відсутній їх комплексний і цілісний аналіз. Уважаємо, що в сучасній теорії мови проблеми визначення та опису лексико-семантичних мікросистем «їжа», «тепло», «безпека» викликають підвищену наукову зацікавленість.

Мета дослідження полягає в системному описі та встановленні особливостей вербалізації первинних адаптивних потреб людини (їжа, тепло, безпека) у межах когнітивно-дискурсного аналізу.

Окреслена мета передбачає виконання таких **завдань**:

1) визначити і схарактеризувати значущість біологічних основ існування та когнітивної діяльності людини в номінації реалій довкілля на підґрунті сучасних розвідок антропоцентричних наук;

2) обґрунтувати лінгвістичну (семантичну, прагматичну), соціокультурну, онтологічну, аксіологічну та культурологічну сутність понять «їжа», «тепло», «безпека», що позначають первинні адаптивні потреби людини в російській мові, лінгвокультурі;

3) з'ясувати закономірності появи розглядуваних номінацій, існуючий взаємозв'язок між ними, особливості вербалізації первинних потреб людини в контексті наївної категоризації світу;

4) виявити своєрідність поняттєвих (семантико-прагматичних) компонентів лексем, що позначають первинні адаптивні потреби людини й номінативні техніки їх вербалізації, та описати основні образні компоненти (прагматикон) лексичних і фразеологічних одиниць, що вербалізують поняття «їжа», «тепло», «безпека»;

5) проаналізувати вербальні відтворення первинних потреб людини в дискурсах різних типів (фольклорному, художньому і рекламному) та продемонструвати їх семантико-прагматичний потенціал в актуалізації понять «їжа», «тепло», «безпека».

Об'єктом дослідження обрано номінації їжі, тепла, безпеки як важливі складники мовної картини світу, компоненти мовної свідомості, що вербалізують поняття адаптивних потреб людини.

Предмет аналізу – структурно-семантичні особливості й образний потенціал (прагматикон) мовних репрезентантів адаптивних потреб людини.

2. Формування наукового завдання, нове вирішення якого отримано в дисертації.

Дисертацію Стаценко Олени Миколаївни присвячено розв'язанню актуального наукового завдання – ґрунтовному аналізу понять «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові, визначенню особливостей їх вербалізації.

3. Наукові положення, розроблені особисто дисертантом, та їх новизна.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що вперше з позицій антропоцентризму здійснено комплексне когнітивне дослідження понять, що позначають первинні адаптивні потреби людини: «їжа», «тепло», «безпека»; у методологічному плані вперше використано інтеграцію психологічного, історичного векторів дослідження із соціокультурним, що вможливило виявлення та опис лексико-дериваційних та граматичних процесів формування окреслених понять.

4. Обґрунтованість і достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, які захищаються, забезпечується теоретико-методологічним обґрунтуванням їхніх вихідних положень, відповідністю методів меті, завданням, об'єкту і предмету дослідження, доказовістю висновків. Наукові положення й висновки чіткі й науково обґрунтовані.

5. Наукове та практичне значення роботи.

Теоретичну значущість дослідження вбачаємо в застосуванні інтегрованого опису найбільш значущих у культурному, онтологічному та аксіологічному вимірах понять «їжа», «тепло», «безпека», що своєрідно виявляються в межах російської лінгвокультури. Результати та висновки дисертації можуть стати підґрунтям для моделювання й аналізу інших понять, що вможливить поглиблення знань про організацію ментального лексикону та його зв'язок з етнокультурними особливостями та цінностями людини, що фіксується насамперед у семантиці, синтактиці і прагматиці кожної мови.

Практичну значущість роботи визначаємо можливістю застосування результатів дослідження з навчальною метою, передусім під час читання нормативних навчальних курсів з когнітивної лінгвістики, теорії та філософії мови, під час дослідження проблем дискурсології та лінгвокультурології, когнітивної та діяхронічної семантики і прагматики, укладанні словників культурно значущих концептів тощо.

6. Використання результатів роботи. Одержані в процесі дослідження дані та висновки можуть бути використані під час укладання підручників, навчальних посібників, енциклопедичних і довідково-бібліографічних видань, підготовки наукових проектів.

7. Повнота викладення результатів дисертації в публікаціях, особистий внесок у них автора.

Основні положення та висновки дослідження висвітлено у 18 наукових публікаціях (усі одноосібні): 6 із яких опубліковано в провідних фахових виданнях, затверджених МОН України, 2 – у вітчизняних нефахових виданнях, 1 – у зарубіжному виданні, що проіндексовано в базі даних Scopus, а також у 9 тезах.

Результати дисертаційної роботи повністю відображено в публікаціях.
Дисертаційна робота виконана самостійно та не містить плагіату.

8. Особистий внесок здобувача у працях полягає в тому, що всі матеріали представлено одноосібно.

Наукові праці, у яких опубліковані основні результати дослідження фахові видання:

1. Стаценко, О. М. (2017). Номінації їжі, тепла, безпеки в контексті наївної категоризації світу. Лінгвістичні дослідження. Збірник наукових праць. Харків: Вид-во ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Вип. 46, 22–27.
2. Стаценко, Е. Н. (2018). Лингвокогнитивный анализ прибаутки «Сорока кашу варила». Русская филология. Вестник харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды. № 3 (65). Харьков, 27–32.
3. Стаценко, О. М. (2018). Історико-генетичний підхід у встановленні парадигматичних зв'язків синонімічної пари *есть* та *кушать* у контексті когнітивної теорії. Мова і культура (науковий журнал). Київ: Видавничий дім Дмитра Бураго. Вип. 21, Т. II (191), 103–108.
4. Стаценко, Е. Н. (2020). Генезис когнитивного подхода в философии и лингвистике. Русская филология. Вестник харьковского национального педагогического университета имени Г. С. Сковороды. № 1 (71). Харьков, 36–41.
5. Стаценко, Е. Н. (2020). Вербализация понятия «тепло» в произведениях А. Солженицына. Слов'янські мови. Збірник наукових праць. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. Вип. 3 (15), 124–133.
6. Стаценко, О. М. (2021). Біологічні основи існування людини як рушійна сила мовного глотогенезу. Нова філологія. Запоріжжя. № 82, 50–68.

вітчизняні нефахові видання:

7. Стаценко, Е. Н. (2018). Значимость и прецедентность зоонима СОРОКА в русской языковой ментальности. Мовна особистість. Лінгвістика і лінгводидактика. Випуск IV. Київ–Черкаси, 153–157.
8. Стаценко, Е. Н. (2018). Номинации первичных адаптивных потребностей человека: представленность в древней лингвистической литературе. Наукові записки Міжнародного гуманітарного університету. Випуск 31. Одеса, 172–176.

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації у виданнях, що індексуються у базі даних Scopus / Web of Science Core Collection:

9. Statsenko, O. N. (2021). Language Representation Features of Primary Human Needs in Discourse: a Case Study on Short Prose by A. Solzhenitsyn. *Respectus Philologicus*. № 39 (44), 161–172.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

10. Стаценко, О. М. (2018). Піч як репрезентант номінацій їжі, тепла, безпеки. Людина в мовному просторі: історична спадщина, проблеми, перспективи розвитку. Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції (17–18 травня 2018 року). Бердянськ, 217–219 (тези).
11. Стаценко, Е. Н. (2018). Прецедентность образа сороки в фольклоре и художественной литературе. Коммуникативное пространство Беларуси: Междунар. науч. конф., Минск (25–26 октября 2018 року). Минск: МГЛУ, 50–53 (тези).
12. Стаценко, Е. Н. (2019). Значимость и символичность слова хлеб для человека в экстремальных условиях. Чорноморські наукові студії. Матеріали V Всеукраїнської мультидисциплінарної конференції (17 травня 2019 року). Одеса, 172–174 (тези).
13. Стаценко, Е. Н. (2019). Ассоциативные связи лексемы еда в рассказах А. И. Солженицына. Лексико-граматичні інновації в сучасних слов'янських мовах. Матеріали IX Міжнародної наукової конференції (12–13 квітня 2019 року). Дніпро, 193–195(тези).
14. Стаценко, О. М. (2019). Когнітивні аспекти мовної концепції В. фон Гумбольдта. Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи. Міжнародна науково-практична конференція (25–26 жовтня 2019 року). Одеса, 130–133 (тези).
15. Стаценко, О. М. (2019). Витоки когнітивізму у давніх мовних традиціях. Світ мови – світ у мові. Матеріали IV Міжнародної наукової конференції (24–25 жовтня 2019 року). Київ, 186–189 (тези).
16. Стаценко, О. М. (2020). Витоки когнітивізму у філософії та лінгвістиці. Матеріали науково-практичної конференції викладачів, аспірантів та студентів Сумського НАУ (17–20 квітня 2020 року). Суми, 165–166 (тези).
17. Стаценко, О. М. (2020). Формування питання глотогенезу у філософії та лінгвістиці. Фрізманівські читання: науково-методична спадщина, продовження традицій. Всеукраїнська науково-методична конференція (24 вересня 2020 року). Харків, 89–90 (тези).
18. Statsenko, O. M. (2021). Linguistic features of the lexeme spoon in textual and contextual aspects of discourse. Сучасні тенденції навчання студентів іноземних мов у мультикультурному академічному середовищі. Матеріали I Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції (17 квітня 2021 року). Суми, С. 77–79 (тези).

9. Апробація матеріалів дисертації. Основні результати й висновки роботи оприлюднено на засіданнях кафедри слов'янських мов (2017–2019 рр.), зарубіжної літератури та слов'янських мов Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди (2019–2021 рр.); основні положення дисертації та деякі її аспекти обговорено на таких конференціях: Міжнародна наукова конференція «Ідеї Харківської філологічної школи в парадигмах сучасного гуманітарного знання: традиції і новаторство» (19–20 жовтня 2017 р., Харків); Міжнародна наукова конференція «Лінгвістика ХХ століття: здобутки та перспективи» (15–16 листопада 2017р., Херсон); XXVII

Міжнародна наукова конференція ім. проф. Сергія Бураго, присвячена 100-річчю Національної академії наук України «Мова й культура» (25–27 червня 2018 р., Київ); IV Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми мовної особистості: лінгвістика і лінгводидактика». (18–20 жовтня 2018р., Черкаси); IX Міжнародна наукова конференція «Лексико-граматичні інновації у сучасних слов'янських мовах» (12–13 квітня 2019 р., Дніпро); V Всеукраїнська мультидисциплінарна конференція. «Чорноморські наукові студії» (17 травня 2019 р., Одеса); XVIII Міжнародна наукова конференція з актуальних проблем семантичних досліджень «Мова – текст – дискурс: проблеми структури та семантики» (15–16 травня 2019 р., Харків); V Міжнародна наукова конференція «Світ мови – світ у мові» (24–25 жовтня 2019 р., Київ); Міжнародна науково-практична конференція «Розвиток філологічних наук: європейські практики та національні перспективи» (25–26 жовтня 2019 р., Одеса); Всеукраїнські наукові читання, присвячені пам'яті Леніни Павлівни Черкасової (21 травня 2020 р., Харків); Всеукраїнська науково-методична конференція. Фрізманівські читання: науково-методична спадщина, продовження традицій. (24 вересня 2020 р., Харків); V Міжнародна науково-практична конференція «Проблеми мовної особистості: лінгвістика та лінгводидактика» (26–27 листопада 2020 р., Черкаси); XIV Міжнародна наукова конференція «Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики» (14 травня 2021р., Чернівці).

10. Оцінка мови та стилю дисертації. Дисертацію написано науковою мовою, структура дисертації відповідає алгоритму проведеного автором дослідження. Зміст наукової роботи викладено логічно й послідовно, доступною для сприйняття мовою, адекватно використано наукові терміни. Усі положення й результати дисертації розроблені здобувачем самостійно. Усі публікації одноосібні. Зміст, оформлення дисертації та кількість публікацій відповідають вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 167 від 06.03. 2019 р. (зі змінами, внесеними згідно з Постановою КМ № 979 від 21. 10. 2020 р.).

11. Відповідність змісту дисертації. Дисертація Стаценко Олени Миколаївни «Номінація первинних адаптивних потреб людини «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові» повністю відповідає паспорту спеціальності 035 Філологія.

12. Рекомендація дисертації до захисту. Дисертаційна робота Стаценко Олени Миколаївни виконана на високому науковому рівні та є цілісним науковим дослідженням, що відповідає встановленим вимогам чинного законодавства України.

Ураховуючи високий рівень досліджень, актуальність, новизну, практичну цінність отриманих результатів та відповідність роботи

спеціальності 035 Філологія, засідання фахового семінару Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди рекомендує дисертацію Стаценко Олени Миколаївни «Номінація первинних адаптивних потреб людини «їжа», «тепло», «безпека» в російській мові», подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 035 Філологія, до захисту.

Результати відкритого голосування: одноголосно.

Головуюча на засіданні фахового семінару:

доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри українознавства і лінгводидактики
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Маленко О. О.

Рецензенти:

доктор філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Осіпова Т. Ф.

доктор філософських наук,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри англійської філології
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Кравчук Г. О.

Учений секретар:

доктор філологічних наук,
доцент кафедри української мови Харківського
національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди

Халіман О. В.

Маленко О.О., Осіпова Т.Ф., Кравчук Г.О., Халіман О.В.
з загальним відомом